

*Наталія Сєрова
(м. Київ, Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЛІРИЧНОГО ГЕРОЯ У ПОЕЗІЯХ ДЖОНА КІТСА

Психолінгвістичний аспект вивчення поетичного тексту являє собою особливий інтерес для дослідників на сучасному етапі розвитку наукових знань. Стаття пропонує короткий огляд творчого шляху Джона Кітса. На матеріалі поезій видатного поета було проведено аналіз психологічних рис ліричного героя у творах митця. В основу дослідження була покладена класифікація психологічних параметрів особистості, запропонована К. Г. Юнгом, та традицій на теорія щодо чотирьох типів темпераменту людини, вперше представлену давньогрецьким лікарем Гіппократом.

Ключові слова: *поетичний текст, поетична уява, психологічні параметри особистості, психологічні типи, екстраверт, інтроверт.*

Психолінгвістический аспект изучения поэтического текста представляет особый интерес для исследователей на современном этапе развития научного знания. Статья предлагает краткий обзор творчества Джона Китса. На материале поэзий выдающегося поэта был проведен анализ психологических черт лирического героя в художественных произведениях автора. В основу исследования легла классификация психологических параметров личности, представленная К. Г. Юнгом, и традиционная теория относительно четырех типов темпераментальности, представленная древнегреческим врачом Гиппократом.

Ключевые слова: *поэтический текст, поэтическое воображение, психологические параметры личности, психологические типы, экстраверт, интроверт.*

Analysis of the psychological aspect of the text nowadays has become of special interest in the context of psycho-linguistical studies. The article gives a brief insight into John Keats poetic works and psychological analysis of the main hero traits in his poems. The given investigation is based on the classification presented by Karl Gustav Jung and the traditional theory of four types of temperament presented by the ancient Greek doctor Hippocrates.

Key words: *poetic text, poetic imagination, psychological parameters of personality, psychological types, extrovert, introvert.*

Можливість всебічного дослідження під час художнього аналізу тексту та інтерпретації художніх образів сьогодні являє собою особливий інтерес для лінгвістики. Кожний художній образ та персонаж є, певною мірою, виразником особистих поглядів письменника та носієм цілого комплексу психологічних рис та якостей, нерідко притаманних і самому автору. Проаналізувавши їх, можна більше дізнатися про особистість митця, як окремо взятої непересічної творчої особистості, так і краще зрозуміти особливості внутрішнього світу ліричного героя та мотивацію його вчинків. Психологічний аналіз персонажа в контексті інтерпретації художнього тексту особливо важливим є при розгляді поетичних творів, оскільки саме поезія, завдяки своїй образності та значній кількості зображальних засобів, може передати психоемоційний стан ліричного героя, особливості його світосприйняття.

Дана стаття пропонує розглянути творчий шлях Дж. Кітса та створити психологічний портрет ліричного героя на матеріалі поезій митця.

Критичні роботи стосовно творчості Дж. Кітса перевершили за своєю кількістю те, що за своє коротке життя встиг створити молодий поет. Та все ж питання про значення поезії Дж. Кітса для світової літератури, своєрідність його творчого методу та особливості індивідуального стилю і досі не знайшли однозначної відповіді.

На початку XIX століття більшість критиків творчості Дж. Кітса бачили у ньому попередника «перед-рафаелізму» та «естетизму» в англійській поезії (В. М. Россеті, В. Пейтер, О. Уайльд). В кінці XIX – на початку XX століття в англійській літературі з'явився цілий ряд робіт, автори яких бачили у поеті не слугителя теорії «чистого мистецтва», а поета, чиї твори мали глибокий ідейний зміст (С. Кольвін, Р. Оуен, Бріджис) [2, с. 3].

Творчість Дж. Кітса – яскравий та неповторний зразок романтичного мистецтва. Детальне знайомство із творами та листами поета дозволяє зробити висновок про те, що як за своїми естетичними поглядами, так і у художній практиці Дж. Кітс належав до поетів революційного романтизму.

Сам поет називав ранній період своєї творчості «бездумним». Закоханий у красу природи, поет-романтик закликав оспівувати її, захоплюватися її красою, не роблячи акцент на складності життя. Саме в цей період поет намагається передати у своїх творах красу зовнішнього світу за допомогою чуттєво-конкретних образів. Зображенню краси природи присвячені найкращі вірші збірки Дж. Кітса, яка вийшла 1817 року («On the Grasshopper and the Cricket», «O Solitude», «I Stood Tiptoe»). Ці вірші відзначаються відбитком великого та оригінального таланту, і в той же час у них відчувається великий вплив елизаветинської епохи, в першу чергу Е. Спенсера [2, с. 4].

Цікаво відмітити, що вже у першій збірці поета чітко виділяється дві основні тенденції, які були характерні для творчості поета: поряд з оспівуванням природи, поет постійно звертається до подій своєї сучасності.

Протягом всього творчого шляху Дж. Кітса незмінно приваблювала проблема взаємодії мистецтва та дійсності. Питання про значення поезії, про місце поета у суспільстві, про об'єктивний та суб'єктивний метод зображення дійсності та специфіку художньої творчості наскрізно проходило через всю творчість митця.

Молодий Дж. Кітс протиставляє свою творчість поетам англійського класицизму. Головною вадою поезії класицизму він вважав її байдужість до краси зовнішнього світу, її бажання «приховати за красою форми відсутність почуття». Слідом за поетами «озерної школи», в першу чергу В. Вордсвортом, Дж. Кітс обстоював право поета на свободу уяви [2, с. 6].

Поет вважав уяву рушійним фактором у процесі художньої творчості. Під впливом Хезлітта Дж. Кітс розвиває свою теорію уяви, доповнюючи її відомим положенням про головну рису поетичного характеру, яку він називав «здатністю до самозречення». Дж. Кітс вважав, що поет повинен бути наділений здатністю, зіштовхуючись із зовнішнім світом, повністю відключати свої суб'єктивні почуття, сприймаючи думки та почуття інших людей для того, щоб потім за допомогою поетичної уяви відобразити їх у своїх творах [1, с. 406–407].

У своїй першій поемі «Ендіміон» Дж. Кітс намагався в алегоричній формі висловити свої погляди на шляхи формування поетичної уяви. Герой поеми проходить складний шлях пізнання життя, перш ніж йому вдається досягти «ідеальної краси». Шлях його пошуку – це шлях молодого поета, який хоче відобразити у своїх творах правду життя. Дж. Кітс розкриває основну ідею поеми за допомогою великої кількості епізодів. Усі вони, відповідно до задуму Дж. Кітса, повинні втілювати необхідні етапи на шляху формування поетичної уяви.

Градація етапів досягнення «ідеальної краси» у поемі «Ендіміон» майже повністю співпадає із послідовністю сходинок на шляху до безсмертя, говорячи про теорію Платона. Так, деякі критики стверджували, що у своєму розумінні поняття «уява» Дж. Кітс, перш за все, спирається на теорію Платона (К. Л. Фінні, Г. Марі, П. Мосет). Так очевидним стає знайомство молодого поета із теорією Платона. Існує думка про те, що саме ця теорія певним чином вплинула на формування естетичних поглядів Дж. Кітса, однак цей вплив не варто перебільшувати, оскільки, читаючи поезію епохи відродження, поет Дж. Кітс сприйняв деякі положення естетики стародавнього філософа, однак багато основоположних принципів ідеаліста Платона були переосмислені Дж. Кітсом, який був сенсуалістом за своїм світосприйняттям. «Ідеальна краса», до якої прагне герой поеми, в останній частині поеми «Ендіміон» постає перед ним в образі земної дівчини, яка є уособленням краси зовнішнього світу [2, с. 6].

У квітні 1818 року виходить наступний твір митця – поема «Ізабелла». Розмаїття та яскравість художніх образів свідчать про широту творчого пошуку Дж. Кітса. Хоча поема була написана на середньовічний сюжет, її наповнюють мотиви протесту проти жорстокості та не гуманності суспільної моралі, згідно якої цінність людини як особистості визначається розміром її річних статків. Рядки, які описують жажливу експлуатацію простих робітників, пролунали в поемі гнівним звинуваченням тодішньої дійсності в Англії. Поряд із докорами суспільству у поемі звучить туга поета за великим людським коханням, для якого здається просто не залишилося місця у тогочасному суспільстві [2, с. 7–8].

Наступним визначним твором Дж. Кітса стала поема «Гіперіон». Завдяки широті філософської концепції та довершеності художніх образів, вона належить до найкращих творів англійського романтизму. Щоправда, значна кількість критиків вважає, що Дж. Кітс створив свою поему про «Гіперіона» за зразком поеми Дж. Мільтона «Втрачений рай», яка сповнена мотивами повстання та настроями протесту проти тиранії. Однак, інші дослідники пояснюють такі мотиви поеми тим, що саме в той час в Англії велася запекла боротьба за парламентську реформу та майже всі прошарки англійського суспільства були незадоволені політикою горійського уряду. Дж. Кітс не був безпосередньо пов'язаний із політичною боротьбою, але цікавився розвитком революційних подій в країні, про свідчать його листи. Слід відмітити, що саме у третій книзі «Гіперіона» знайшли своє вираження естетичні погляди поета про те, що зовнішній світ для нього перестав обмежуватися лише природою, красу якої він закликав оспівувати у своїх ранніх творах, але й власне життя, з його радощами та смутком, зі складним комплексом його таємниць та протиріч [2, с. 8].

У наступних творах поета не було нічого надреального, все достатньо конкретно, відчутно, визначено, звучання поезій уцілому світле та оптимістичне. Дослідники та літературознавці відмічають, що у цей період своєї творчості поет не прагнув створити динамічний сюжет, оскільки першочерговим завданням для Дж. Кітса стає створити обставини, тло для розгортання дії, навіть дрібні деталі вимальовувалися поетом з особливою увагою. Ця особливість у поезії митця особливо цінувалася представниками «перед-рафаелізму», які називали Дж. Кітса поетом-художником [2, с. 9].

Як вже зазначалося, природа є одним з основних образів у поезії Дж. Кітса. Поет постійно намагався знайти довершену поетичну форму для вираження багатства зовнішнього світу для того, щоб «ідеальна краса», представлена у його творах, стала яскравим відображенням краси земної. Саме це прагнення і визначало основні особливості художнього стилю Дж. Кітса, що у свою чергу, знайшло своє виявлення у конкретності, точності та

матеріальності образів поета. Дж. Кітс вдало поєднує звукові та зорові образи, викликаючи у читача відчуття зіткнення зі світом дійсності під час читання його поезій.

Поезія Дж. Кітса багато в чому є складною та суперечливою. Важко передрікати шлях, яким би могла розвиватися його творчість, якби смерть не перервала його життя так рано, однак на основі творів, які встиг написати поет, можна сказати, що від гедонічного оспівування чуттєвих насолод через визнання необхідності для поета глибокого пізнання реальної дійсності, Дж. Кітс дійшов висновку про те, що величезною метою поезії є служіння людству. Традиції його творчості існують у творах представників англійської літератури, для яких близьким є життєствердний пафос поезії видатного поета [2, с. 12–16].

Зробивши короткий огляд творчого шляху визначного представника англійського романтизму, Дж. Кітса, проаналізуємо психологічний портрет ліричного героя, представлений у творах митця, за наступними параметрами:

- 1) *тип темпераменту особистості;*
- 2) *домінуючі риси характеру особистості;*
- 3) *інтроверсія / екстраверсія;*
- 4) *логічний тип (логік) / емоційний тип (етичний);*
- 5) *сенсорний тип / інтуїтивний тип;*
- 6) *раціональний тип / ірраціональний тип.*

Такі параметри були вперше представлені давньогрецьким лікарем Гіппократом (п. 1) та швейцарським психіатром Карлом Густавом Юнгом (п. 3, 4, 5, 6).

Дане дослідження передбачає характеристику образу ліричного героя, послуговуючись вищезгаданими параметрами аналізу особистості.

Отже, говорячи про типи *темпераменту*, нагадаємо, що їх існує чотири: *холеричний, сангвінічний, меланхолійний та флегматичний*. Імпульсивність, нестримність характеризує *холеричний темперамент* людини; спокійна, врівноважена та дещо повільна людина є представником *флегматичного темпераменту*; весела та активна людина є *сангвініком*; боязлива та сумна – *флегматиком*.

Серед домінуючих рис характеру особистості можна відмітити такі, як: рішучість, волелюбність, ентузіазм, чесність, доброта, співчуття до чужих страждань, здатність відчувати красу природи, оптимізм, романтичність тощо.

Екстраверт – це суб'єкт, для якого основним керуючим фактором його поведінки є те, що знаходиться у зовнішньому світі; його увага, напрям його думок визначаються *об'єктами*, тобто тим, що він здатний сприймати з зовнішнього світу. *Інтроверт* – суб'єкт, для якого визначальним фактором є його власне внутрішнє життя, його уявлення про об'єкт та емоції, пов'язані з об'єктом.

До *логічного (розмірковуючого)* типу можна віднести особистість, яка зосереджена на об'єктивному світі: світі ієрархії та порядку, закономірних зв'язків та чітко вибудованих конструкцій. *Етичний (емоційний)* тип орієнтований на стосунки з іншими людьми, теорії та конструкції цікавлять його менш за все, натомість насправді небайдужим таку людину роблять проблема добра та зла, питання етичності та моралі.

Сенсорний (той, що відчуває) тип особистості характеризує людину, яка живе «у даний моменту даному місці». Увага такої людини постійно направлена на те, що її оточує, сприйняття її завжди конкретне, така людина легко помічає деталі та незначні зміни в оточенні, на вулиці, в одязі інших людей; така людина не може чекати – її девіз: «Діяти!». *Інтуїтивний* тип, на відміну від *сенсорного*, інтегрує безпосередні враження в образи та символи. Така людина може, абстрагувавшись від сторонніх неважливих дрібниць, «побачити» глибинну суть процесів та явищ. Отже, зовнішні прояви усього суцього для такої людини є лише поштовхом для пробудження фантазії, винаходу чогось нового, прогнозуванню майбутнього [3, с. 13–14].

До *раціональних* типів належать *етичні* та *логічні* типи, а до *ірраціональних* – *сенсорні* та *інтуїтивні*. *Раціональні* типи відсторонені від безпосереднього сприйняття світу, між ними та світом існує певна психологічна дистанція, що дозволяє їм розмірковувати, давати оцінки, заздалегідь приймати рішення, ставити перед собою певну мету, планувати дії, підпорядковуючи їх законам моралі, етики, симпатії чи антипатії. *Ірраціональні* типи

безпосередньо беруть участь у подіях, вони постійно знаходяться у самому вирі подій, їхні дії залежать не від заздалегідь запланованих намірів, однак від випадкових обставин та ситуацій. Такі люди зазвичай бувають непередбачуваними, при чому така їхня риса більшою мірою залежить від мінливості оточуючого світу [3, с. 32].

То який же він, ліричний герой видатного романтика англійської літератури Дж. Кітса? Які риси вирізнять його з поміж інших літературних персонажів та якими законами послуговується він у своїх вчинках – етики та моралі чи слідє чітким принципам ієрархічної світобудови?

Переходячи безпосередньо до психологічного аналізу особистості ліричного героя та його внутрішнього світу, розглянемо наступні поезії.

У сонеті «*InaDrear-NightedDecember*» («Сумної ночі грудня») читаємо такі рядки:

*In drear-nighted December,
Too happy, happy tree,
Thy branches ne'er remember
Their green felicity:
The north cannot undo them
With a steely whistle through them,
Nor frozen thawing glue them
From budding in the prime.*

(пер. авт. Посеред сумної ночі грудня росло собі одне дуже щасливе дерево, гілки якого ніколи не знали радості розквіту, проте ні холод півночі не зміг знищити їх вітром та дощем, ні розтала вода не змогла склеїти їх, аби не розквітли вони навесні [4, с. 70]).

Нижче у цій же поезії читаємо:

*In a drear-nighted December,
Too happy, happy brook,
The bubblings ne'er remember
Apollo's summer look;
But with a sweet forgetting
They stay their crystal fretting,*

*Never, never petting
About the frozen time.*

(пер. авт. *Посеред сумної ночі грудня, один щасливий струмок, чії води не знали літнього погляду Аполлона, біг собі у солодкому забутті, полишаючи своє занепокоєння щодо холодної пори* [4, с. 70]).

Поет зображує образи дерева та струмка, які радіють життю, не зважаючи на суворі умови свого існування – любов до життя бринить у них та ніщо не може її спинити, ніщо не може зламати в них віру в хороше та затьмарити думку про те, що життя прекрасне за будь-яких умов. Читач розуміє, наведені рядки ілюструють такі риси художніх образів як *оптимізм та життєрадісність*.

Сонет «*To Solitude*» («До самотності») демонструє ще одне звернення ліричного героя до природи:

*O solitude! If I must be thee dwell,
Let it not be among the jumbled heap
Of murky buildings; climb with me to steep, –
Nature's observatory – whence the dell,
Its flowery slopes, its river crystal swell,
May seem a span...*

(пер. авт. *О самотність! Якби випала мені доля жити із тобою, то хай би час цей плинув не серед купи брудних споруд; ходімо зі мною на круті схили, – що неначе обсерваторія матінки природи височіє на пагорбі, – звідки видніється лощина та пагорб, укритий квітками, та кришталеві води річки можуть здатися лише маленькою плямою* [4, с. 46]).

Ліричний герой у своєму монолозі розмірковує над тим, що якби Небо обрало для нього долю самотника, то порятунок треба було б шукати не у місті, натомість віднайти його можна, насолоджуючись краєвидом. Природа для ліричного героя є розрадою, у ній він шукає порятунку від власних незгод, розуміючи, що пізнаючи природу, ми пізнаємо себе.

У вірші «*To Emma*» («До Емми») ліричний герой знову прагне привернути увагу до краси та щедрот навколишнього світу, закликаючи свою кохану радіти природі:

*O come, my dear Emma! The rose is full blown,
The riches of Flora are lavishly strown,
The air is all softness, and crystal the streams,
The West is resplendently covered with beams.*

... ..

*Ah! Why should we lose all these blisses?
That mortal's a fool who such happiness misses...*

(пер. авт. *Ходімо, моя люба Емма! Троянди у повноті своїй розквітли, багатства природи щедро розкидані по землі, повітря м'яке, струмки – кристалево-чисті, а захід напрочуд гарно вкритий промінням сонця* [4, с. 47]).

Ліричний герой не тільки подає поетичний опис природи для своєї коханої дівчини, а й закликає її поспішати, не гаяти часу, натомість милуватися дивами навколишнього світу. Ліричний герой ставить *риторичне питання*, чому, власне кажучи, люди мають нехтувати щедротами природи замість того, щоб цінувати їх. Цю думку можна назвати лейтмотивом, вираженням філософії внутрішнього світу героя поезій Дж. Кітса.

Рядки, що вказують на вольові риси характеру особистості звучать у поезії під назвою «*Ode to Apollo*» («Ода Аполлону»):

*Heroic deeds, and sang of fate,
With fervor seize their adamantyne lyres...*

... ..

*Here Homer with his nervous arms
Strikes the twanging harp of war...*

(пер. авт. *Героїчні вчинки та спів долі пристрасно лунають на незламних струнах ліри... Тут Гомер вдаряє по натягнутій арфі, що віщує війну...* [4, с. 41]).

Поет вдається до використання образів, пов'язаних із війною, показуючи, що його герой сміливий, готовий прийняти виклик долі, герой, який відважно дивиться в очі небезпеки; для нього замало, щоб його вчинки були хорошими – вони повинні бути героїчними.

Вдячність за визнання своєї творчості поет висловлює у сонеті «*Sonnet On Receiving A Laurel Crown From Leigh Hunt*» («Сонет, присвячений отриманню лаврового вінка від Лі Ханта»):

*Minutes are flying swiftly, and as yet
Nothing unearthly has enticed my brain
Into a delphic Labyrinth – I would fain
Catch an unmortal thought to pay the debt
I owe to the kind Poet who has set
Upon my ambitious head a glorious gain.*

(пер. авт. Хвилини швидко збігають та щось неземне веде мої думки до заплутаного лабіринту, де я знайду рядки, які стануть безсмертними, щоб сплатити борг тому поету, який так щедро прикрасив мою честолюбну голову вінком із лаврових гілок [5, с. 288]).

Поет відчуває відповідальність за визнання, яким його нагородив відомий літературний критик Лі Хант. У вуста свого ліричного героя він вкладає обіцянку відплатити за таку високу пошану рядками нових безсмертних поезій.

Підсумовуючи проведений аналіз обраних поезій Дж. Кітса, можна з упевненістю сказати, що психологічний портрет ліричного героя у поезіях митця визначається *сангвінічним* темпераментом – він оптиміст, радіє усім проявам життя, власним прикладом спонукає оточуючих до активних дій; його *характер* визначають такі *рис*и, як оптимізм, тонкість світосприйняття, романтичність, щирість, небажання іти на компроміс зі своєю совістю, якості лідера. Це *екстраверт*, оскільки його емоції обумовлені не стільки його власним внутрішнім світом, скільки зовнішніми факторами (краєвидами, подіями, образом коханої дівчини); цей ліричний герой, безперечно, належить до *емоційного* типу (*етичного*), оскільки його цікавлять такі аспекти людських вчинків, як героїзм, висловлення вдячності, спонукання оточуючих до певних правильних дій; ліричного героя можна розглядати в контексті *емоційного* типу, а отже і *раціонального*, про що свідчить його бажання давати оцінку усьому, що відбувається навколо нього, виражати свої вподобання, класифікувати вчинки як моральні та неморальні. Ліричний герой Дж. Кітса є представником *інтуїтивного* типу – картини природи пробуджують фантазію та ведуть до появи образів в його уяві.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Letters of J. Keats. – L. , 1935. – P. 406–407.
2. Викторовская И. В. Поэзия Джона Китса : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук / И. В. Викторовская. – Л., 1963. – 16 с.
3. Филатова Е. С. Искусство понимать себя и окружающих / Е. С. Филатов. – СПб. : Дельта, 1999. – 368 с.
4. Poetical Works of John Keats. – М. : Progress Publishers, 1966. – 237 p.
5. Poetical Works of John Keats. – London, 1931. – 362 p.

Стаття надійшла до редакції 21 грудня 2012 року

УДК 81'38

*Олеся Скляренко
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)*

**ДО ПИТАННЯ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СТИЛЬ»
ПІД ЧАС ДОСЛІДЖЕННЯ АВТОРСЬКОГО ІДІОСТИЛЮ**

У статті розглядається поняття «стиль» та особливості його трактування під час дослідження конкретного авторського ідіостилю. Встановлено взаємозв'язок між стилем та жанром, що є вирішальним в аналізі індивідуального стилю. Розглядається проблематичність понять «ідіостиль» та «ідіолект», а також їх місця в інтерпретації авторської картини світу. Встановлено особливості інтерпретації поняття у лінгвістичних дослідженнях німецьких науковців.

***Ключові слова:** стиль, жанр, ідіостиль, ідіолект, авторська картина світу.*

В статье рассматривается понятие «стиль» и особенности его трактования во время исследования конкретного авторского идиостиля. Установлена взаимосвязь между стилем и жанром, которая является решающей в анализе индивидуального стиля. Рассматривается проблематичность понятий «идиостиль» и «идиолект», а также их места в интерпретации авторской картины мира. Установлено особенности интерпретации понятия в немецких лингвистических исследованиях.